

Posudek:

SÝKOROVÁ, Pavla: *Učitelé z pražských gymnázií v období tzv. normalizace*. Magisterská diplomová práce, Praha, Fakulta humanitních studií UK 2015, 142 s.

Tématu základního a středního školství v éře komunistického režimu dosud věnovala domácí historiografie poměrně málo pozornosti. Existující práce navíc na danou problematiku většinou hledí jednostranně, soustřeďují se především na obecnější otázky (např. série reforem vzdělávacího systému, proměny dobového zákonodárství, intenzita a proměny ideologické indoktrinace školství) nebo na chronologické zpracování vývoje jednotlivých škol. Na rozdíl od univerzitního školství, kde již máme k dispozici kvalitní přehledové texty (např. monografie Pavla Urbáška), nebo komplexně pojaté případové studie (vzpomeňme na průkopnickou sérii prací věnovaných Filozofické fakultě UK v éře normalizace), v případě základních a středních škol je dosavadní produkce, která by na problematiku nahlížela „zevnitř“ a přinášela dostatek poznatků o jejich reálném fungování v letech 1948–1989, poměrně skoupá. Výjimku nepředstavují ani pražská gymnázia v období normalizace, které si za téma své diplomové práce zvolila Pavla Sýkorová. Autorka se pokusila postihnout jejich vnitřní život skrze životopisná vyprávění gymnaziálních učitelů, která konfrontovala s dobovými dokumenty různorodé provenience. Ve svém výzkumu se především snažila objasnit motivy, které je vedly k výběru pedagogické profese, dále analyzovat vlastní náplň učitelské práce, kde srovnávala reflexe pedagogů s dobovými normativními požadavky, a nastínit způsoby, jakými se učitelé vyrovnávali s různými mechanismy ideologické indoktrinace a politické kontroly. Ne zvolila si problematiku nijak jednoduchou a snadno uchopitelnou. Nutno však dodat, že se s ní vypořádala se ctí a na úrovni přesahující běžný standart magisterských prací.

V úvodní části textu se autorka věnovala teoretickému a metodologickému zakotvení své práce. Obsáhle a podrobně se soustředila na rozbor pramenné základny, ze které při psaní vycházela. Ačkoliv za klíčový prvek své heuristiky považovala rozhovory s narátory, nespolehala pouze na ně. Sáhla také po odborné literatuře z porevolučních i předrevolučních let, vydatně využila dochované archivní materiály, dokumenty úřední provenience či tisk, školních kroniky atd. Všechny typy pramenů náležitě zhodnotila z hlediska přínosů a limitů pro své téma. Zvláště je nutno ocenit záslužné úsilí autorky nalézt a vytěžit různorodé písemné materiály pocházející z činnosti jednotlivých gymnázií, které většinou podléhaly skartaci. Diplomantka nakonec shromáždila jejich poměrně reprezentativní vzorek, který mimo jiné publikuje v příloze svého textu. Informace z jednotlivých typů pramenů navzájem konfrontovala a doplňovala, což jí umožnilo vytvořit poměrně ucelený, byť ne zcela

vyčerpávající pohled na dané téma. Tato část práce zároveň průkazně svědčí o tom, že nad daným tématem dovede tvůrčím způsobem přemýšlet a velmi zvažuje, jak dané téma koncepčně obsáhnout.

V další části textu Pavla Sýkorová přehledně představila vývoj gymnaziálního školství v letech 1948–1989. Výstižně zdůraznila, že postoj komunistického režimu k tomuto typu škol byl v zásadě schizofrenní. Na jedné straně byla gymnázia vnímána jako pozůstatek buržoazního elitářství, na druhé straně všechny pokusy o jejich nahrazení jiným typem školy (JSS, SVVŠ) přinesly přinejmenším rozporuplné výsledky a skončily opětovným obnovením gymnázií v roce 1968. V období normalizace se autorka pokusila postihnout především fenomén tzv. polytechnizace gymnázií, tedy snahu více přiblížit jejich výukový program středním odborným školám a tím omezit jejich všeobecně vzdělávací charakter spojený s přípravou ke studiu na vysoké škole. Výsledky tohoto pokusu podle autorky narážely nejen na klesající zájem žáků o studium na gymnázium, ale i na nedostatek kvalifikovaných pedagogů, kteří mohli tzv. základy odborné přípravy vyučovat.

Další části diplomové práce se již věnují profesnímu životu gymnaziálních učitelů ve všech jeho možných aspektech. Mnohých z nich se jistě dotkne diskuse při obhajobě, poukáží zde proto jen na několik momentů, které považují za zvlášť přínosné. V pasáži o řízení gymnázií se autorka podnětně soustředila na objasnění úlohy základní organizace KSČ, jejíž roli v životě školy považovala na počátku svého výzkumu za demonizovanou nebo naopak demonstrativně přehlíženou a tabuizovanou. Všimla si jejího nejednoznačného vztahu s ředitelem školy, rozdílných názorů straníků a nestraníků na její fungování či způsobů, jakými učitelé byli přesvědčováni ke vstupu do strany, nebo jak se naopak tomuto kroku bránili. Cenné jsou i jednotlivé autorčiny postřehy týkající se fenoménu kádrování, kterými se normalizační režim snažil po roce 1968 upevnit svou otřesenou moc ve školském systému. Na konkrétních příkladech diplomantka popisuje různé strategie, s jejichž pomocí se učitelé snažili vyrovnat s prověrkami straníků i nestraníků, komplexními hodnoceními žáků při přijímacích zkouškách či se psaním závěrečných posudků na studenty v souvislosti s jejich snahou dostat se na vysokou školu. V této souvislosti se také autorka pokusila zachytit, jak učitelé reagovali na ideologickou indoktrinaci výchovy a vzdělávání, jakými způsoby pracovali s dobovou terminologií a frazeologií, nakolik si ji osvojili a k jakým cílům ji používali. Diplomantka se ve své práci dotkla celé řady dílčích témat, některé analyzovala podrobněji, mnohé z nich spíše jen načrtla a naznačila možnosti, kam by se její výzkum (a pochopitelně i úsilí jiných autorů) mohl dále ubírat.

V závěru tedy konstatuji: Diplomantka zpracovala svou magisterskou práci na velice dobré úrovni. K tématu přistoupila nejenom s pokorou, ale i vysokou mírou péle a pečlivosti. Prokázala schopnost samostatné a kritické práce s prameny a odbornou literaturou. Považuji

za žádoucí, aby se dané problematice věnovala i v budoucnu a pokusila se své poznatky dále rozšířit a prohloubit. Závěrem doporučuji práci přijmout k obhajobě a navrhuji její hodnocení stupněm výborně.

V Praze, 8. února 2015

PhDr. Zdeněk Doskočil, Ph.D.